

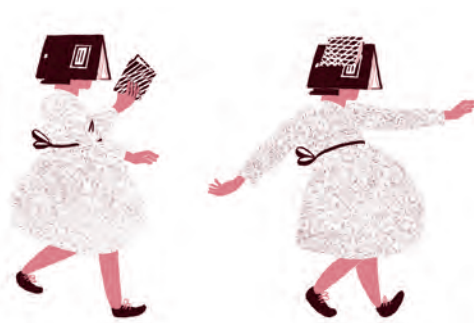
solasaldiak

Arantxa Urretabizkaia

Solasaldiak [14]

Arantxa Urretabizkaia

Elkarrizketa
Miel A. Elustondo

Marrazkiak
Maite Gurrutxaga

Argazkia
Zaldi Ero

2017

IVAP
HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Administrazioa Euskaraz **Solasaldiak**

© Euskal Autonomia Erkidegoko Administrazioa

Argitaldaria: Herri Ardularitzaren Euskal Erakundea (IVAP)

Diseinua: Concetta Probanza

ISSN: 1576-5563

Lege-gordailua: BI-1141-93

Fotokonposizioa eta inprimatzea: Itxaropena, S.A., Araba k. – 20800 Zarautz

Arantxa Urretabizkaia

Aurkezpen guztietan, gorabeherarik batere gabe, idazle da **ARANTXA URRETABIZKAIA**, nahiz eta ez duen literatura ogibide. Ezin izan, ahalegin eta eginahal handi nekearen neurriko saririk ezean. Eta, hala eta guztiz ere, idazle Arantxa Urretabizkaia Bejarano. «Donostian 1947an jaioa. *San Pedro bezperaren ondokoak* poemarioarekin Gipuzkoako Aurrezki Kutxaren saria irabazi zuen 70eko hamarkadan [1972an]. Harrezkero narratiba idatzi du batez ere. *Zergatik panpox* (1979), *Saturno* (1987), *Koaderno gorria* (1998) eta *3 Mariak* (2010) eleberriak dira haren libururik ezagunenak, *Aspaldian espero zaitudalako ez nago sekula bakarrik* (1983) eta *Aurten aldatuko da nire bizitza* (1992) narrazio liburuekin batera». *Berria* egunkariaren sarean arrantzatua da, Arantxa Urretabizkaia idazleak *Zuri-beltzeko argazkiak* (Pamiela, 2014) eta iaz *Bidean ikasia* (Pamiela, 2016) publikatu baino lehen idatzitakotik.

Sare gehiago ere badira bazterretan, eta balizko irakurleak entziklopedian irakurriz jakingo luke uztailaren lehenean betetzen dituela urteak Arantxa Urretabizkaia; egun horretan, nahiz beste edozeinetan, helaraz liezazkiokeela lore, txokolate eta zorion opari idazleak ongi mereziak, kaze-tari zailduak, gidoigile trebatuak, euskaltzain urgazle noizbait izendatuak.

Eta balizko irakurlea irakurtzeko afanean, beti edo gehienez, irakurri eta jakingo luke Donostiako Loiola auzoko Txomin Enean jaio zela (*Zuri-beltzeko argazkiak* liburuan kontatu zuenez) eta hiru urte zituela jo zuela familiak Loiolatik ez urruti, Egiara; hamahiru urterekin Idazkaritza ikasketak egiten hasi zela, eta hamaseirekin, aldiz, Erizaintzakoak. Franco diktadorea hil zen urtean Historia lizentziaduna egin zela, eta ordurako Lur argitaletxearen inguruan zebilela Ramon Saizarbitoria eta Ibon Sarasolarekin batera. Ezagutu zuela Rikardo Arregi zena, nahiz askorik gurutzatu ez harekin, eta ezagutu zuela Gabriel Aresti zena ere, eta horrekin bai, gurutzatu zela, bazutela bata bestearikiko konplizitatea. «Rikardo Arregirekin pare bat bileratan gertatu nintzen, besterik ez. Ezin esan askorik ezagutu nuela. Aldiz, Gabriel Aresti bai, dexente ezagutu nuen. Edadeko gizona iruditzen zitzaidan, nahiz eta berrogei inguru izango zituen orduan. Gogoratzen naiz ni ikastolatik bota eta gero Arestirekin gertatu nintzela. Bota egin nindutela esan nion, eta arazo handia genuela etxean, anaia artean ikasten ari zela eta dena beharrean bizi ginela. Aita 1967an hila zen ordurako, eta amarena eta nirea beste soldatarik ez zen gure etxean. Nire soldata galtzea

karga handia zen etxean. Nik hori kontatu Arestiri, eta berak, erdaraz: “Urretagipuzkoa –horrela esaten zidan berak–, *hauek* agintzera heltzen diren egunean zu eta biok Madrilera joan beharko gara, erbesteratuta!”.

Sare berean tarrapatuta irakurritz balizko irakurleak irakurriko luke Xabier Elorriaga aktorearekin dagoela ezkontuta Arantxa Urretabizkaia, Arantxa Urretabizkaia ezkontuta Xabier Elorriaga –ezkondurik ez dauden arren, egia duzu bata bestearen gizonezko eta andrazko direna–, eta seme bat dutela, Aralarkoaren izen berekoa. Sareak Arantxa Urretabizkaia lan eta liburuen zerrenda egin baino lehen, balizko irakurleak irakurriko luke hainbat hedabidetan egin duela lan –*Egin, Deia, El Diario Vasco, El Mundo*, EiTb–, prentsan askotariko kolaborazioak idatziz, eta irrati-telebistetan, berriz, zentzuzko iritzia sen onez emanaz. Hori irakurrik, lanen arrosarioa gainbegiratu luke balizko irakurleak, eta, aski lotsagalduta eta lotsagabe, euskarazko egunkaria- ren sarean irakurritako zerrenda osatu luke: *Maitasunaren magalean* (1982, Irun Hiria saria, Espainiako Kritika saria), eta Koldo Izagirrek apailatu *XX. mendeko poesia kaierak* (2000) bilduman Arantxa Urretabizkaia eskainitako alea.

Irakurritz gero, balizko irakurleak jakingo luke *Albaniaren konkista* (1983) eta *Lauaxeta* (1987) film- en gidoiak egin zituela Arantxa Urretabizkaia, eta, lehenago, gidoigile ez baina aktore, *Sego- viako ihesa* (1981) filmean ikusi genuela, kazetariaren rolean. Balizko irakurleak ezin jakin non irakurri zergatik ez zuen zinema bide beti malkartsu horrek –gure zinemaren historia petralak, alegia–, aurrera egin.

Lan nagusiak horiek izanik ere, irakurleak Arantxa Urretabizkaia lehen-lehen lanekin egingo luke topo azkenean: *Mendebaleko ekonomiaren historia* (1970), lagun dituen Ramon Saizarbitoria eta Ibon Sarasolarekin batera egin, eta hiru itzulpen, garaitu berean eginak: Frantz Fanon- en *Afrika iraultzaren alde* (1970), Maurice Dobb-en *Sozialismoaren frogantzak* (1971) eta Alfonso Otazuren *Euskal berdintasuna* (1973), azken hori bizi zen auzoko Egiako ikastolako lanetik Arantxa Urretabizkaia egozteko aitzakia erabili zutena.

Arantxa Urretabizkaia, idazlea, arestian aipatu Koldo Izagirreren kaieren sare literarioan dago orain: «Lanak aldizkarietan barreiatuak zeuzkatelako libururik argitaratu gabe hil diren poeta mordoxka egon da literatura moderno guztietan. Baina liburu garrantzitsu bat beste liburu batean itota galtzea, gurean bakarrik gertatu da. Arantxa Urretabizkaia *San Pedro bezperaren ondorengoak*, izan ere, inoiz bakarrean argitaratu gabekoa da. Lur argitaletxe taldekoen *Euskal Literatura 72* izeneko liburu kolektiboaren barruan gelditu zen, kontsultarako materiala balitz moduan. Eta beste hainbeste gertatu zitzaion urte bete lehenago Amaia Lasaren *Itsasoaren maria gora maria beheran hartu nituen hitzak* poemategiari, Mikel nebaren poemekin batera *Poema Bilduma* izen orokorraren azpian ahanzi baitzen. Biak ere, adierazgarria da, emakumeak dira. Are gehiago, gure aurreneko emakume poeten lehen lanak ditugu bionak, hurrenez hurren».

«Urteak pasa dira, eta orain, zalantza izpirik gabe, Arantxa Urretabizkaia poema haiek dira orduan, oro har, idazle ezagunago eta helduagoak zirenen lanez osaturiko liburu hartatik den-

boraren joanak higatu gabe iraun duten obra bakanetako bat. Haatik, idazleak berak aitortua du langintza lotsagarri bat balitz moduan idatzi zituela poema haiek, ezkutuan, inori deus esan edo erakutsi gabe, “poesia egitea” emeei —edo ez aski arrei— dagokien ahultasuna balitz bezala. Baina, zorionez, gizonen artean gizonezkoago azaldu behar zuen emakume gazte hark oso bestelako jarreraz idazten zituen poemak, defentsa artifizialik gabe, bere sena libre eta laxo isuriz. Berezkotasun hori, naturaltasun hori da Urretabizkaiaren poesiaren balore nagusienetako bat. (...) Arantxa Urretabizkaiaren poesiak denok hunkitzen gaitu, eme eta ar, emetasunaz at dauden arrazoiak direla medio. Aha! mintzo delako baldin bada entzungarri, bere golkokoak kontatzen dakielako da unibertsala.»

Zinetan, Arantxa Urretabizkaiaren *Bidean ikasia* azken narrazioak ere denok hunkitzen gaitu, eme eta ar, emetasunaz at dauden arrazoiak direla medio. Berdintasunaren lekua indarkeriak hartua du, bortizkeriaren presentzia erabatekoa da, irailaren 8an ez ezik urte osoan irautea du. Gure herrian gertatua da joan deneko hogeitau urtean, gertatzen da oraindik, gertakizun da heldu den irailaren 8an... Alardearen erretratu eginez, bateko eta besteko gogoetan murgildu da, eta heldu ezin zen adarrera heldu nahirik, fikzioari ere egin dio tarte, orain arteko lanik borobilena osatuz, adin jakin batetik gorako ikasle eta herritarrek irakurri beharreko liburu derrigorra. Arantxa Urretabizkaiak bidean ikasia duzu *Bidean ikasia*, bide bihurri hori egin gabe ere bide egin dezagun gainerakook.

Arantxa Urretabizkaia, bere burua patologikoki optimistatzat daukan idazle eta kazetaria, oinak lurrean, errealtatea zapalduz bizi izan dena, bizi dena. «Eromen eta zuhurtziaren arteko nahaste, oso gauza arraroa», inoiz adiskide batek Arantxa Urretabizkaia definitu duen moduan.

Arantxa Urretabizkaia

«Harro nago bide bat egin izanaz, kito!»

Zure ibilbidea beste arrazoirik ez genuen behar zurekin solasean aritzeko, baina gisa da, lan berria argitaratua duzunez, lehenbizi hartaz galdetzea. *Bidean ikasia* (Pamiela, 2016) dugu, erran delako lana, Hondarribiko alardearen aitzakian emakume askok jaso duzuen pertsekuzioa, bizitu duzuen sufrimena ardatz harturik...

■ Hondarribiko alardeari buruz idaztea ez da kontu erosoia izan, eta liburua ere ez dut besterik gabe atera, asko pentsatu gabe. Uste dut, hala ere, idazlearen betebeharra dela goxoak ez diren gaiak plazaratzea. Ez gara beti gauza erosoak idazten ibiliko, nahiz eta zilegi den. Baina hori bezain zilegi duzu deserosoak argitaratzea.

Idazlearen behialako gizarte konpromisoaz ari zara?

■ Nik, idazle bezala ez ezik, pertsona bezala ere badut konpromisoa. Hala ere, idazten hasten naizenean ez diot neure buruari halakorik agintzen, ahal bezain libre sentitzen ahalegintzen naiz, kontatu nahi dudana kontatzen, bestek zer esango duen pentsatu gabe nire lana egiten... Bai, libre izaten ahalegintzen naiz literatura idazten aritzen naizenean; batez ere, nire ogibidea ez delako lite-

ratura idaztea. Saltzen den liburu bakoitzeko euro bat jasotzen dut, euro bat exkax. Hortaz, idaztean ez banaiz libre, non izango naiz? Badakit, hala ere, literatura banu ogibidea, pentsatu egin beharko nukeela zer idatzi eta zer ez. Kasu honetan, dena den, neure buruari zor nion Hondarribiko alardeaz idaztea.

Aspaldi kontatu nahi zenuena kontatu duzu. Orain dela hiru urte ere garbi esan zenuen. Inondik ere, kontatu nahi zenuena egituratu behar izan duzu, eraiki...

■ Horixe gertatu zait zailena, ze aukera asko zeuden. Egin nezakeen fikzio hutsa ere, eta egin nezakeen historiagilearen lana, Historia ikasketak eginak ditut, askorik ez dakit, baina informazioa non bilatu bai. Azkenean, itsuan hasi nintzen, askotan hasten naizen moduan. Badut ohitura, batzuetan, astebete neuretzat hartzeko. Joaten naiz kanpora, bakarrik, inori konturik egin beharrik gabe, eta eskuartean zer dudana aztertzen saiatzen naiz. Horrela deskubritu nuen liburu honen bidea.

Hiru adar baliatzea, esan nahi duzu: kronika, hausnarketa eta fikzioa.

■ Gauza batzuek fikzioa eskatzen zuten, nahi eta nahi ez. Alde batetik, sinesgarriagoa delako kronika bera baino, eta, bestetik, pertsona batek esaten eta egiten dituenak ez ezik, zer pentsatzen duen ere adierazteko bidea ematen dizulako. Kronikak ez dizu inoren barrura sartzeko aterik irekitzen; fikzioak, aldiz, bai. Horixe da literatura-ren armarik boteretsuena. Gainera, fikziorik gabe, kontatzen ditudan gauza asko eta asko ez lirateke sinesgarriak izango.

«Fikziorik gabe, kontatzen ditudan gauza asko ez lirateke sinesgarriak izango»

Fikzio hutsa hobetsi gabe, hala ere.

■ Egin zitekeela uste dut, baina, era berean, nobedadea nuen, eta estimatzen dut nobedadea: ez beti gauza bat eta bera egitea, sekula saiatu ez ditudan bideak saiatzea baizik. Hausnarketari dagokionez, adibidez, ez dut sekula horrelakorik egin nire liburuetan. Bai, artikulua idazten ditut, iritzia ematen dut, baina ez naiz sakontasun handietara heltzen. *Bidean ikasian*, batean hausnarketa, bestean kronika, hurrengoan fikzioa egin dut.

Hedabideetan egin ohi dituzun kolaborazioetan beti da gogoeta, zeure hausnarketa literatur lanetara orain arte modu agerian ekarri ez bazenuen ere...

■ Bizi duzunak beti du isla, modu batera edo bestera, egiten duzun lanean. Aurreko lanetan bada honen arrastorik, bai *Koaderno gorrian*, bai *3 Mariaken*, bai *Zuri-beltzeko argazkiaken*. Liburua argitaratu eta gero heldu naiz hori ikustera, nahiz eta idazten ari nintzen bitartean ez nintzen horrelakorik ikusteko gai. Esate baterako, *Zuri-beltzeko argazkiak* dela eta, idazten ari nintzen

Ez nau beldurrak beldurtzen

«Beldurrak harrapatzen zaituen bitartean danborra jotzen ari bazara, aldapa gora, Kale Nagusiaren atarian, ilarak zaintzen, pausoa gainerakoekin parekatzen, aurpegian irribarre bat fabrikatzen, pentsa dezakezu bihotzaren taupada bizkorrak danborraren oihartzun direla, azken batean danborrak konpainiaren bihotz taupadak direlako. Pentsa dezakezu bero egiten duela goizeko lehen orduetan txaketa beltzaren barruan, eguzkiak izerditzen dizula kopeta eta lehortzen eztarria. Aitzakia korapilatsuagoak asmatzen ditugu geure buruarentzat. (...)

Beldur naiz, baina, halere, aurrera egiten dut. Ez du balio esateak ez dela beldurrik izan behar. Ez beldurrik izan, laztana. Esan behar da baietz, beldur zarela, guztiz, gorputz osoa asaldatzen dizula beldurrak, baina, aldi berean, gauza asko egin daitezkeela beldur eta guzti. Nahi baduzu, noski.

Geroztik ez nau beldurrak beldurtzen».

(*Bidean ikasia*, Pamiela, 2016)

garaian ez nuen ikusten zergatik interesatzen zaidan horrenbeste maioria minoriarekiko duen jokaera. Baina bada arrazoirik! Beste gauza bat interesatzen zaidana, eta nire lanetan azaltzen dena: klase ikuspuntua. Hitza ez da, beharbada, bete-betea, baina hor da beti nire lanetan klase ikuspuntua. Horrek azaldu beharra dauka, nahi eta nahi ez, nire lanetan, nik ikuspuntu hori daukat eta. Zarena zara, bizi izan duzuna bizi izan duzulako.

Zuri-beltzeko argazkiak liburuak ikuspuntu horren sorburua erakutsi zigun, eta on izango da irakurlea hura irakurtzera gonbidatzea. Alardearen inguruko honek irakurlearekin bat egiteko aukera handiagoak ditu, karga du orrialde guztietan ere...

■ Liburu honetan testu laburrak osatuz jardundut, erraz irakurtzen da... Beti izan dut laburre-rako joera, liburuak ere sekula ez ditut mardulak egin. Lan mardul horiek egiten dituztenekiko errespetuz esanda ere, apaltasun falta iruditzen zait. Ramon bera [Saizarbitoria], adibidez, ondo damututa dago! Orain dela gutxi jendaurrean esan zuen.

Ikaragarria zait *Bidean ikasia*. Urte askoan, egun askotan hainbat emakumek bizi izan duzuen, bizitzen ari zareten pertsekuzioa ekarri du Hondarribiko alardeak.

■ Bai, hala izan da. Ertzainek esaten ziguten: «Zuen bizitzak arriskuan daude». Integritate fisikoa, alegia. Gure erantzuna: «Gure bizitzak arriskuan, baina ez bakarrik, irailaren 8an, zuek hemen zaudeten egunean». Gaztelaniaz, jakina. Uste dut sekula ez zaidala gertatu ertzainekin euskaraz aritzea... Pertsekuzio hori sufritu izan badugu ere, ni neure burua babesten saiatu naiz, beti, ahal izan dudana neurrian, eta ez naiz lehen planoan azaldu orain arte. Adibidez, ez naiz se-

kula bozeramaile izan. Bostehun lagun gara gure konpainian, baina urtean zehar lanean ari garenok ez gara bostehun; beharbada, bost gara. Askotan esan izan didate bozeramaile lana neure gain hartzeko, «Zuk hobeto egingo duzu», baina nik beti ezetz, atzean gelditu naiz orain arte, *Bidean ikasia* kaleratu dudana arte.

Kontatzen duzunez, eginahalak eta bi egin dituzue alardea onbideratzeko. Beste aldetik ez duzue baiezkorik jaso inoiz.

■ Gakoa Udalak du.

Hondarribiko Udalak.

■ Gakoa Udalak du. Berak pribatizatu zuen alardea, eta erabaki haren ondorioak bizi ditugu orain. Pribatizatu zuen, baina ez deialdi publikoa eginez, lehiaketa antolatuz baizik. Ez. Jende jakin bati eman zion alardea, lehendik zuzentzen zutenen esku utzi zuen alardea, hain zuzen, gu, emakumeok, alardean ez sartzeko helburu bakarrekin. Udalak berriz bere kargu hartuko balu alardea, nahi eta nahi ez sartuko litzateke emakumea bertan. Alkate batek esanda dakigu, alardearen barruan eztabaidak izan zituzten garai batean. Guk, hasieran, nahi zuenak nahi zuen konpainian parte hartu ahal izatea nahi genuen, emakumeok hiritar arrunt eta oso bezala. Laster ikusi genuen hori ez zela posible, eta oraintxe dela hogei urte erabaki genuen geure konpainia [Jaizkibel] sortzea. Orain, berriz, konpainia horrek alardean parte hartzea aldarrikatzen dugu.

Giza eskubideak dira jokoan...

■ Horrela planteatu dugu guk. [Eusko Jaurlaritzaren Biktimen Arretarako Bake eta Bizikidetzako Idazkaritza Nagusiaren Aholkulari ohia] Txema Urkixorekin hitz egin genuen, gurea giza

Asfaltoa zartatu

«Asfaltoa zartatzeko bi modu daude. Bata animaliena, gizakiona: hartzen duzu eskutan lanabes bat, pikotxa edo, ahal bada, mailu pneumatikoa eta kolpeka, zarata eginez, puskatzen duzu hautsezina zirudien azala. Bigarren modua landareena da: bultzatzen dute azpitik, isilean, etengabe, eta halako batean, nahikoa tentsio bildu dutenean, eten egiten dute gainean duten geruza.

Guk, 1996 urrun hartan, lehen modua hobetsi genuen. (...) Bigarren urtetik aurrera lur azpiko jardunera itzuli ginen, landareen modu egonarritsua aukeratu genuen. Hogei urteren buruan, lurra bertatik bertara aztertuz gero, ahal dela lupa baten laguntzaz, antzematen da nondik zartatuko den asfaltoa, beraien burua asfaltoaren jabetzat dutenak horretaz jabetzen ez badira ere. Oraindik ere ez dakiguna da hausketa sakonak zenbat urte gehiago hartuko duen».

(Bidean ikasia)

eskubide gorabehera zela esan genion, eta gogoratzen naiz nirekin batera joan zenak —orduan ere gaztelaniaz bilera, jakina—, esan ziola: «Alardean parte hartzea galarazia dutenak beltzak balira, zer egingo zenuke?». Zur eta lur geratu zen, ez zuen «*Touche!*» besterik esan. Giza eskubideak dira jokoan, eta [Bake eta Bizikidetzarako idazkari] Jonan Fernandezekin ere hitz egin genuen. Baina hark ere ez zuen kontua konpontzea lortu.

Ez duzu desfilean gehiago parte hartuko...

■ Ez, parte hartzen uzten digutenean ez bada. Egun horretan, besterik ez bada ere, bi metro egingo ditut, gurpil-aulkian jarrita baldin bada ere! Alardean sartzen garenean aterako naiz, bizi-rik banago. Ordurako ez dut desfile osoan irauteko sasoirik izango. Oso nekoso da.

Zer egin behar dugu beste guztiok?

■ Udala behartu, eta Udala sustengatzen duen alderdia. Berak du giltza, berak bakarrik. Iaz, Arartekoarekin izan ginen. Orain artean izan diren eta ez diren Ararteko guztiekin egon gara, eta guztiok babestu gaituzte «Baina hau zer da? Zer irudi ari gara ematen? Zer da hau, ordea?», ari zitzaigun iaz Arartekoa. Egunkarietan ikusia zuen zer izaten den desfilea, baina iazkoan Kale Nagusian bertan egon zen, giro hura bertatik bertara bizi izan zuen, eta, jakina, asaldaturik!

«Idazleak liburu jakin bat egin duela uste du, baina irakurleak beste bat ikusten du haren lanean!»

Zer da *Bidean ikasia* zure literaturaren bidean?

■ Ez dakit, ez naiz horrelakorik pentsatzen jar-tzen. Nik egin egiten dut, eta, gero, kanpotik interpretatu behar dute nik egiten dudana. Hala ere, seguru asko aurreko lanen ondorioa da liburu hau... Liburua idatzi behar dudanean, horretan hasten edo ari naizenean, ez dut pentsatzen on-doren zer etor daitekeen. Idatzi egiten dut, ahal dudan ondoena eta ahal dudan bezain libre. Dena den, *Bidean ikasi*aren kasuan, banekien liburuak arrisku bat zeukala, hau da, gaia gailenduko zi-tzaiola literaturari banekien. Hala gertatzen da kasu askotan. *3 Mariak* atera zenean, adibidez, bat-batean handik eta hemendik deika hasi zi-tzaizkidan, zahartzaroaz hitz egin nezan, aditua banintz bezala. «Zer naiz ni, ordea, gerontolo-goa?». Kar, kar... Eta egin nituen hitzaldiak! Eta zahartzaroaz aditua egin nintzen! Kar, kar... Orain ere berdin! Gatazka konpontzen aditua egingo naute! Kar, kar... Idazleak liburu egiten du, eta gero dator irakurleak jasotzen duena. Ida-zleak liburu jakin bat egin duela uste du, baina irakurleak beste bat ikusten du haren lanean!

Zahartzaroa dela-eta, aspaldikoa duzu kezka, edo, hobeto esan, ardura.

■ Laster hirurogeita hamar urte beteko ditut, eta adin hori ere liburu honen atzean dago. Esaten nion neure buruari: «Ez zaizkizu gelditzen hoge-i urte behar den bezala idazten jarduteko!». Esfor-tzu mental handia zait idaztea, eta hirurogeita ha-mar dituzula, batek ez daki zer datorren, edo noiz arte ahal izango duen idatzi. Bizitzaren bukaera-ren hasieran zaude: «Beste hamar urte itxoiten ba-duzu, ordurako ez zara gauza izango».

Alardearena kontatuko zenuela esan zenuen due-la urte batzuk, eta kontatu duzu. Zenioen euskara batuarena ere ez dela ondo kontatu, eta egunen

batean kontatuko duzula... Hasteko, 1970ean ar-gitaratu zenuen lehen lanaren giroa, *Mendebale-ko ekonomiaren historia*, Ramon Saizarbitoria eta Ibon Sarasolarekin elkarlanean egina, batuaz.

■ Euskara edozertarako gai zela frogatzea zen gure asmoa, edozer gauzaz jardun zitekeela euskaraz. Euskararen batasuna oinarritzkoa zen guretzat. Horretaz harro nago, ez batasunaren bide hura nik pentsatu nuelako, hari jarraitu nintzaiolako baizik. Ibonek [Sarasola], Ramonek [Saizarbito-ria] eta [Gabriel] Arestik ematen zituzten arra-zoiak ulertu nituen, eta haien atzetik joan nintzen.

Ekonomiaren historiaren gaineko lana lehenik, baina ez zuk literatur lantzat daukazu lehen...

■ Ez. Gure artean literatura asmoak ere bageni-tuen eta, nik, esate baterako, lehenengo literatur lana [*San Pedro bezperaren ondokoak*, 1972] inori ezer esan gabe aurkeztu nuen Gipuzkoako Aurrezki Kutxaren sariketara. Aurkeztu, eta irabazi! Gau ba-tez jakin nuen, baina ez zuzenean, ahizpak irratian entzun eta deitu zidalako. «Zeu al zara irabazlea?», ahizpak, eta «Bai, neu naiz», erantzun nion. Biha-ramunean, Iboni [Sarasola] deitu nion, egunkarian halako orrialdean albistea irakurtzeko esanez, eta berak: «Zer kasualitate, zure izen bera du!».

Euskara batuaren alde hartu zenuen jarrerak on-dorioak ekarri zizkizun. Besteak beste, bitan bota zintuzten lanetik, batua zela eta ez zela.

■ Lehenengo aldiz, Donostiako Egiako ikastolan hastekoa nintzen. Alfonso Otazuren liburuak [*Eus-kal Berdintasuna*, 1973] euskara batura egokitua nuen ordurako, eta horregatik bota nindutela esan zidaten. Eta, froga, hantxe zuten liburuak, mahai gainean! Lanean hasi baino lehen bota ninduten, beraz. Ikasturte hartan Ibonek [Sarasola] eman zi-dan lana, bere hiztegirako fitxak egiten. Hurrengo urtean Patri Urkizuk inguratu zidan lana Lezoko

ikastolan. Lanean hasi eta astebetera gurasoak etorri zitzaizkidan; tartean, ama bat, nire gelako ume baten ama. Bailarako bilera egin zutela eta Egiako ikastolatik bota nindutela jakin zutela, eta lotsagarri zitzaieela, ezin nuela nik han lan egin. Eta lanetik kanpora bigarren aldiz! Eskola partikularrak emanez egin nuen aurrera urte hartan.

Askok ez dakizkien kontuak dira, nahiz eta orain baino lehen ere adituak dizkizugun...

■ Oraindik orain, ibilaldi bat egin dute Donostian, bertako idazleak gaitzat hartuta. Fito Rodriguez zen gidari. Han zen nire ahizpa ere. Halako batean, Fitok ni aipatu ninduen, eta tartean, esan zuen Egiako ikastolan lan egin nuela. Ibilaldiaren amaieran, ahizpak Fitori benetan gertatutakoa esan zion: «Arantxak ez zuen Egiako ikastolan lan egin, lanean hasi aurretik bota zuten».

Euskara batuaren ajeak dira horiek ere...

■ Lehenengo aldiz lanetik bota nindutenean, amak esan zidan: «Joan zaitez hemendik kanpora!». Orduantxe kontatu zidan amak gauza bat nik ordu arte jakin ez nuena: aita kartzelan zeukate-la ni jaio nintzenean, 1947an, eta irten zenean, amak esan ziola: «Goazen hemendik beste nonbaitera, ez gaituzte-eta bakean utziko!». Ni ikastolatik bota nindutenean, lehenago aitari bezala esan zidan amak: «Joan zaitez hemendik, ez zaituzte-eta bakean utziko!». Baina ez nintzen joan, bertan gelditu nintzen... Euskararen batasuna zer izan zen. Nire kasua kontatzen ari naiz, baina kasuak pila dira. Arestiri zer egin zioten ez dago kontatu beharrik.

Euskara batuaren alderdi hori kontakizun da...

■ Batuaren inguruan sortu zen haserrea izugarria izan zen. Passion for Knowledge jardunaldietan

parte hartu nuen 2013an, Donostian, eta gai horretaz mintzatu nintzen. Hitzaldian esan nuen euskara batuaren auzian frogatu genuela, beste behin, zer erraztasun daukagun ezberdin pentsatzen duena arerio bilakatzeko. Egunen batean idatziko dudala esan nuen, baina ez dut uste kontatuko dudarik –agian, bai–, ez dut berriro ere atzera begira ibili nahi. Idatzi dut alardearena, idatzi nuen *Zuri-beltzeko argazkiak*... Orain arrantzan ari naiz, ideia arrantzan, zerbaiten bila. Gai batek hartu behar nau, ez nik gaia, eta ez da iragana izango, azken bi liburuetan kontatu dut iragana. Hurrengo liburua ez dakit zer izango den, baina ez da izango atzera begirakoa, hori segurua. *Zuri-beltzeko argazkiak* argitaratzeak, esate baterako, arazo ideologikoak sortzen zizkidan, ze badirudi zaharrok beti atzera begira bizi behar dugula. Ni zaharra naiz, baina zahar errebeldea, ez dut atzera begira bizi nahi.

«Zaharra naiz, baina zahar errebeldea, ez dut atzera begira bizi nahi»

Zer esan Arantxa Urretabizkaia izena automatikoki *Zergatik panpoxi* lotzen dion irakurleari, beste libururik idatzi ez bazenu bezala?

■ Hori preziatzen ikasi dut. Literatura da gauza bat oso gutxiri asko interesatzen zaiona, eta askori oso gutxi interesatzen zaiona, edo batere ez! Jendeak jakingo du, agian, idazle zarela, nonbait ikusi zaituelako, zure aurpegia ezaguna gertatzen zaio-lako, baina ez luke zure obra bat bera ere aipatzen jakingo. Hortaz, gutxienez obra baten izena dakienak zerbait badaki zutaz. Joan izan naiz ikastetxeetara [Idazleak ikastetxeetan programa], eta, behin, Altsasun izan nintzen. Esan ere egin nien: «*Zergatik panpox* atera zenean, zuek artean jaio

Grisen bizkarra

«Alardearekin ikasi zuen nire gorputzak zer zen benetako beldurra, gorputzari ere eragiten diona. Ez naiz beldurtia. Are gehiago, egoera askotan nirekin daudenek nik baino beldur handiagoa sumatzen dute. Gogoan dut, gaztetan, frankismoaren garaiko manifestaldietan, grisak atzetik korrika genituenean, batzuetan, ihes egin beharrean, buelta eman eta grisengana abiatzen nintzela, mantso, paseoan nola. Ekar dezaket gogora behin Gasteizen ospatzen genuen Aberri Egun klandestino batean grisak nigandik metro gutxira zeudela, erakusleiho baten aurrean gelditu nintzela, finko, Dato kalean, dendak erakusten zuenak nire arreta guztiz bilduko balu bezala. Etxeetatik hurbilen zegoen polizia bere ibilbidea desbideratu zuen, nirekin topo ez egiteko eta han jarraitu zuten manifestarien bila. Norantza hartan begiratu nuenean, oraindik erakusleihoaren kristalaren aurrean, sekula ikusi gabekoa ikusi nuen, grisen tropelaren bizkarra».

(Bidean ikasia)

gabe zeundeten». Harritu egin ziren, zeharo. Jakina, gazteak uste du berarekin batera hasten dela mundua... Beraz, preziatzen dut gutxienez liburu baten izena esateko gai den irakurlea. Hasieran, uste nuen liburu berriak aurrekoa ahanzaraziko zuela, baina ez da horrela gertatu. Esan izan didate: «*Zergatik panpox* da nik euskaraz irakurri nuen lehenengo liburua. Eskerrik asko!». Liburuarekin lotzen zaituzte, behintzat, ez han edo hemen ikusitako aurpegi batekin!

Saturno, Aspaldian espero zaitudalako ez nago sekula bakarrik, Koaderno gorria, 3 Mariak, Zuri-beltzeko argazkiak... eta oraindik Zergatik panpox hizpide hartuta jardun behar ote dugu, bada?

■ Jendea ezin duzu behartu titulu guztiak irakurtzera, edo ezagutzera. Adituari ez diozu barkatuko

titulu bakarrarekin geratzea, baina irakurle soilak nahikoa du, asko du zu titulu zehatz batekin lotzea. Orain dela gutxi, Bilbon, irakurle batek esan zidan Bernardo Atxagaren *Erlea* aldizkarian argitaratutako ipuin bat irakurri zidala: *Palestinoa*. Bilboko irakurle hark testu huraxe zuen gogoan, ez besterik. Gainera, esan zidan: «Gure artean, ETaren inguruan ari den kontakizunetan, lehen da, edo lehenetakoa, biktimaren ikuspuntua duena. Gure liburuetako ETA guztiek, etakidearen edo haren ingurukoaren ikuspuntua dute, ez ETaren biktima zuzenarena». Ez dakit, beharbada arrazoi zuen irakurle horrek. «Ausarta, gero! Nola egin duzu hori?», «Ez dakit, bada!», nik. Tartean halako harribitxiak aurkitzen dituzu. Iruditzen zaizu zure lana inori ez zaiola axola, eta, batean, *Zergatik panpox* aipatzen dizute, edo «Palestinoa»!

Palestinoa

«Nekez berotzen da emaztea, gutxitan ematen dio amore haserreari edo amorrazioari, baina horrelakoetan ez dago munduan aurre egingo dionik. Aspalditik dakit hori eta iruditzen zait neskak ere badakiela. Horregatik utzi genion barrua husten. Gainera, galderak ez ziren erantzuna eskatzen duten horietakoak, erretorikoak baizik.

Zergatik eman diezu amore zure ama akabatu nahi dutenei, zergatik izan nahi duzu haien itxura bera, zergatik egiten duzu bat hiltzaileak txalokatzen dituztenekin, zer egin dizut, zuk niri min hau eman nahi izateko, zergatik, palestinoa neskaren aurpegiraino behin eta berriro luzatuz. Zergatik.»

(Palestinoa, Erlea – 6)

«Baten batek irakurri du!», esaten diozu orduan zeure buruari.

Asko irakurtzen da, gutxi?

■ Argitaletxeek esaten dute orain dela hamar, hamabost urte baino askoz ere gutxiago saltzen dela. Bestalde, jendeak liburuak bibliotekatik ere hartzen ditu maileguan... Dena dela, irakurri, oro har, sekula irakurri ez dena irakurtzen da orain, orduetan, kopuruetan, letretan... Baina literatura irakurri, lehen bezain gutxi irakurtzen da! Ez dago paradisurik, jende guztia irakurtzen eta horrelakorik. Horiek denak txorakeriak dira. Lehen gutxi irakurtzen zen literatura, eta orain ere gutxi.

Zer duzu literatura?

■ Ez dakit. Tarteka galdetu izan diot neure buruari, eta ez dakit zer erantzun. Bultzada bat da. Lehentxeago esan dizut ideia arrantzan nabilela, baina, batzuetan pentsatzen dut: «Horixe da saltsatan sartzeko gogo! Agian, heldu zaizu bonsaiei denbora gehiago eta ordenagailuari gutxiago emateko garaia». Baina hor azaltzen da beti bultzada, nire barruan dagoen zerbait, azaleratzen dena, nire borondatearekin zerikusia ez duena...

Zerk jarri zintuen idaztera?

■ Hori, behintzat, badakit! Irakurtzeak! Asko irakurtzen nuen –amaren ustez, gehiegi ere bai, dudarik gabe–, eta ezkutatu ere egiten nintzen irakurri ahal izateko. Amari ez zitzaion iruditzen! Gurean ez zegoen liburu askorik, baina baziren ale batzuk. Esan behar dut ezagutu ditudala libururik gabeko etxeak; orain horrelakorik ez dago, baina orduan bai. Liburutegia ere bazen, baina guk, etxekook, ez genuen ezagutu mailegurik. Amak lan egiten zuen dendatik [Donostiako Nerecan, bulego materiala salgai] ekartzen zizkigun

liburuak. Hamalauren bat urte izango nituen, eta gogoratzen naiz amak esaten zidala liburuak irakurtzeko, baina orriak asko zabaldu gabe, gero atzera dendara itzuli eta saldu egin behar zituelako!

Horiexek zure irakurketaren pausoak...

■ Gero, neure kabuz irakurtzen hasi nintzen. Iaz, mahai inguru batean parte hartzeko deia egin zidaten, Irunen, Pio Barojaren oroimenetan. Gazte-txotan, irakurtzeko, ezkutatu egiten nintzela kontatu nuen, eta, halako batean, Baroja irakurtzen ari nintzela –*Jaun de Alzate*, hain juxtu–, liburua ezkutatzea ahaztu zitzaidala, amak ikusi egin zuela liburua, eta Baroja ez zela irakurri behar esan zidala. Liburua nik eresia zen, hamabost-hamasei urte izango nituen. Hortik aurrera hasi nintzen neure kabuz irakurtzen.

Esana duzu Ramon Saizarbitoria eta Ibon Sarasolarekin Donostian topo egin zenueneko, haiek zuk baino gehiago zekitela literaturaz, baina frantses literatura, esaterako, haiek baino askoz gehiago irakurria zenuela...

■ Hamazazpi urterekin, saskibaloian jokatzen nuen Real Sociadadeko ekiptoan, txuri-urdin jantzita, Errealaren ikur eta guzti. Behin, Bordeleko talde baten kontra jokatu genuen han, eta neska bat ezagutu nuen, ni baino bost-sei urte zaharxeagoa, gaztelaniazko lizentziatura egiten ari zena. Urteak iraun zuen korrespondentzia hasi genuen, frantsesez beti. Hark hainbat libururen gomendioa egiten zidan, frantses literaturako lanak, baina baita gaztelaniazkoak ere. Esaterako, haren bidez ezagutu nuen nik Ruben Dario. Lehen gomendioak eta gero, neu hasi nintzaion liburu eske. Sakelako liburuak bidaltzen zizkidan, [François] Mauriac eta beste.

Irakurtzeak ekarri zuen idaztea?

■ Nire kasuan, bai. Asko disfrutatzen duzu irakurriz, eta pentsatzen duzu: «Agian, neuk ere egin dezaket horrelakorik». Ez dakit, bada.

Zure kasuan, dena den, poemak etorri ziren lehenengo...

■ Bai... Eta poemak baino lehen, ipuin bat, gaztelaniaz, aldizkari batera bidali, eta, zorionez, publikatu ez zutena. Ekintza katolikoaren aldizkaria zen! Kar, kar... Ez ginen Mariaren alabetakoak izan, baina Ekintza katolikokoak bai. Gogoratzen naiz, behin, hondartzan, amarekin, eta galdera egin zidala: «Eta Ekintza katolikoak zer esaten du bainujantziei buruz?». Kar, kar...

Neska bakarra zinen, mutilez inguraturik...

■ Bai... Neska bakarra, eta, momentu hartan, Aresti, Sarasola, Saizarbitoria eta laurok, neu nintzen autoa zeukan bakarra. Bi zaldiko auto harekin leku askotara ibili ginen joan eta etorri, aurrea eta atzera. Ramonek, eztabaida bat genuenean, «Simona» deitzen zidan, Simone de Beauvoir gogoan. Nik banekien nor zen Simone de Beauvoir, Ramonek ere bai. Emakumea nintzen, baina taldean bat gehiago nintzen. Gero etorri da neskak berezi tratatzeko joera hori... Bestalde, etxean hiru ginen gu: ahizpa zaharrena, ederra beti, ilehoria, begi-urdina; bigarrena, mutila zen. Alegia, ederraren lekua hartua zegoen, mutilarena ere bai, eta, beraz, niri azkarrarena egitea egokitu zitzaidan. Gure aitak ere horixe esaten zuen beti, nitaz: «Hau oso azkarra da!». Eta nik ere horixe pentsatu nuen azkenean, alegia, burua nekatzea tokatzen zitzaidala, eta uste dut horixe egin dudala nire bizi guztian: burua nekatu. Uste dut hasieratik ulertu nuela buruan neukala nire aberastasun bakarra. Eta kontua da zahartzen zarenean ere hor duzula beti aberastasun hori.

Arrakastaren ezitik dastatu zenuen *Zergatik panpoxekin...*

■ Arrakastarik ez nuen sumatu orduan. Gero etorri da hori. Egin kontu garai hartan ez genuela oraingo sistema literario: ez egile eskubiderik, ez unibertsitateko irakaslerik gure lanari oihartzun ematen edo kanonak ezartzen, ez literatur kritikaririk, ez literatur aldizkaririk; hau da, obra baten inguruan egon ohi den zirkulurik ez zegoen denbora hartan. Geroko batean jabetu nintzen ni horretaz. *Zergatik panpox* atera eta pare bat urtera hasi nintzen ikusten liburua saldu zela. Argitaletxera galdezka joan, eta han ez zidaten aurrerabiderik eman, ez diru eta ez ezer. Eta kendu egin nien obra.

«Bizitza laburra da baina gauza asko egiteko denbora ematen du»

Ondo osatua zure curriculum, gazitik eta gozotik...

■ Hala pasatu dut bizitza. Urte asko ditut, gauza asko egin ditut. Esaten da bizitza laburra dela, baina gauza asko egiteko denbora ematen du, baldin eta gazterik hiltzen ez bazara. Inguruan aditzen duzunean, inori senideren bat gazterik hil zaiola, esaten diot gizonari: «Hori guri ez zaigu pasatuko. Ez gara berrogei urte genituela hil, ezta hirurogei genituela ere. Agian, orain, hirurogeita hamar betetzen ditugunean...». Kar, kar...

Konpondu

«Hasierako urte haietan galdu zen, luzarorako, desadostasuna konpontzeko aukera. Baldin eta beste ohitura batetik etorri izan bagina, baldin eta beste enbor bateko ezpal izan bagina.

Baldin eta horretarako nahiko botere zuen norbait, erakunde nahiz pertsona, istilua gaiztotu baino lehen bakea ereiten ahalegindu izan balitz. Ezin zuten ahalegindu ziren; ahal zutenak, ez.

Udako suteak neguan itzaltzen diren bezalaxe, arazoak jaioberritan konpontzen dira hobekien, nork bere jarrera muturraren muturrera eramane baino lehen»

(*Bidean ikasia*)

Jaio zinenean, kartzelan zenuen aita, arestian esan diguzunez. Horrek zure bizitza markatu du?

■ Nire kasuan, edo senideon kasuan, bai. Hiru anai-arrebetan markatuena neu izan naiz, ez ahizpa zaharrena, ez neba bigarrena. Markatzen du, baina ez, juxtu, aita kartzelan egoteak, bai-zik eta jakiteak zu gutxiengo bateko kide zarela, sekretupean gorde beharreko gauza dela, gehien-goaren aurrean disimulan ibili behar zarela. Horrek markatzen du, bai. Horregatik ez zait hain zaila egin alardearen inguruko borroka hau, ze txikitatik ikasi nuen arrazoi izateak ez duela esan nahi irabaziko duzunik, galtzaile izango ez zarenik. Arrazoi izan eta galdu, horixe egin zuen gure aitak, eta horixe egin dut nik [Hondarribiko alardean].

Idazle bidea egin duzu, baina ez duzu literatura ogibide izan...

■ Ez, idazle izan naiz, idatzi ditut liburu batzuk, baina ez dut sari handirik ere jaso, hori ere esan beharra dago.

Sari handirik ez? Espainiako Kritika saria bitan jaso, batean poesian, bestean prosan, Rikardo Arregi kazetaritza saria ere bai. Badituzu sariak!

■ Rikardo Arregi saria dela-eta, epaimahaiko izateko deitu zidaten, baina nik ezetz esan nien, ez nuela epaimahaian parte hartu nahi, saria irabazi nahi nuela! «Lanean ari naiz, merkatuan nago!». Kar, kar... Eta irabazi! Sarietako dagokienez, oraindik orain beste idazle batekin hitz egin dut. Hark azkeneko liburuarekin nik bizi osoan liburu guztiekin baino diru, sari eta merezimendu gehiago jaso du! Nik saririk, esateko moduan, ez dut. Irakurleak bai, irakurleak baditut.

«Nik saririk, esateko moduan, ez dut. Irakurleak bai, irakurleak baditut»

Usteko nuen jasotzeko moduko liburu egin zenuela oraingo hau, *Bidean ikasia*...

■ Ez, epaimahaiko izana naiz, hainbat aldiz, eta epaimahaikoak... beti dira ni baino «intelektualagoak». Eskertzen dituzte lan «intelektualak», «jasoak». Eta zailak. Horrelako lanak estimatzen dituzte. Urteetan hartu izan dut parte epaimahaietan, eta ezagutzen ditut kideak... Beste alde batetik, joan den bost edo sei urtean lan profesional gutxiago daukat, eta horrek curriculum hobetzen lagundu dit; kontu korrontea ez, curriculum bai. Lan profesional gutxiago dudanez, literatur lanetan saiatzeko denbora gehiago daukat.

Lan intelektualak, jasoak, zailak... Zureak ez ote dira, bada, maila horretakoak?

■ Idazle askoren lanik handiena estilismoa da. Ni ergel totala ez naiz. Nahi izan banu, hartuko nukeen bide hori, baina ez dut hartu nahi izan. Laster urtebete, mintegi bat antolatu zuen Etxepare Institutuak, idazle eta itzultzaileak bilduta. Orduko hartan, Joseba Sarrionandiaren eta nire lanak zituzten aztergai. Irudi bat etorri zitzaidan gogora mintegi hartan: behatza eta ilargiarena. Behatzak ilargia seinalatzen du. Irudi horretan behatzari erreparatzen diona ergel xamarra da, ez diolako garrantzia duenari erreparatzen. Nire lanean, garrantzia kendu nahi diot behatzari, ilargiari eman inportantzia osoa...

Ramon Saizarbitoria

«Gabon aurretik, 2016ko Gipuzkoako Urrezko domina eman zioten Ramon Saizarbitoriari, eta laudatioa egiteko eskatu zidaten. Nik, baietz, estimu handia diot Ramoni, eta ez zait batere kostatzen haren alde hitz egitea. Halaxe esan nuen: ‘Gaur zuen aurrean, hemen, ahoz gora egitea tokatzen zait gauza bat edozein egunetan, edozein lekutan gustura egingo nukeena, baina ezin izan dudana. Askotan saiatu naiz Ramoni aurrez aurre nire miresmena agertzen, baina ez dit sekula utzi, isilarazi egin nau beti. Baina, gaur, antolatzaileek agindu didate nik hitz egin bitartean Ramonek ezin duela hitzik egin. Eta, deskuiduan, alde egiteko tentaldia baldin badu, makila eskuan hartuta du ondoan gizon bat, alde egitea debekatuko diona’. Markel Olano diputatu nagusia baitzeukan ondoan, aginte makilarekin. Hori esan, eta hasi nintzen laudoriotan».

Idazle ibilbidean baduzu garai bat, publikatu ez zenuena: haurra izan zenuenean...

■ Literatura idazteari utzi nion, baina lan profesionalari ez. Semea jaio zenean infekzio bat izan nuen eta hilabete eman nuen ospitalean. Eginak utzi nituen egunkarian publikatu beharreko artikuluak, baina ospitaleko egonaldia luzatu egin zenez, gogoratzen naiz ohean etzanda nengoela artikulu bat diktatu niola ahizpari. Hark makinaz jo, berriz niri ekarri, nik zuzendu eta eraman zuen egunkarira. Hogeita hamar urte daramatzat egunkarian astean behin kolaboratzen, eta inoiz ez dut hutsik egin. Eta haurra izan nuenean ere lan profesionalari ez nion utzi, literaturari bai: lana eta haurra, ez zen beste ezertarako tarterik. Iru-di jakin bat erabiltzen nuen, esanez: «Orain marrea gora baldin badator ere, gora etorri ondoren behera egin behar du mareak, halako batean bada ere». Baina itsasoa gora eta gora zetorren beti, ez

zuen behera egiten, eta ezin literaturarik idazteko tarterik hartu. Hala ere, esaten nuena, halako batean itsasbehera etorri zen, eta literatura idazteko denbora hartu nuen berriz ere. *Koaderno gorria* publikatu nuen orduan.

Kontziliazio beti ezinezko hori, inondik ere.

■ Gure kasuan zailagoa izan zen. Haurra jaio, ni ospitaletik atera, eta berehala Madrilera joan ginen. Han ez genuen familia-sarerik, ahizparik, aitona-amonarik... Noizean behin lagunduko zigun inor ez! Gizona eta biok geunden, beste inor ez, haurrarekin. Ez genuen etxean inor hartu nahi haurra zaintzeko, garbi geneukan ez genuela haurra izango beste inoren eskuetan uzteko, eta moldatu ginen. Gogoratzen naiz asteko egun bat izendatu genuela, ni kalera irten nendin, libre; zinera joateko, adibidez. Ikusi nuen lehen filma, gizona haurrarekin utzita, *Thelma and Louise* izan

zen. Orain filma ikusten dudan guztietan, orduko hartaz gogoratzen naiz, nola irten nintzen etxetik, eta filma ikustera sartu!

Noiz uzten dio idazleak, zuk, idazteari? Noiz, lanari?

■ Inoiz ez... Egia esan, ezingo nuke dagokidan jubilazioarekin, bakarrik, bizi. Ezingo nuke. Era berean, ez dut nire burua jubilatuta gisa ikusten. Nire inguru osoa jubilatuta dago, ikusten ditut eta ez didate inbidiarik ematen. Alderantziz! Orain dela gutxi hitz egin dut nebarekin, aspal-ditxo jubilatua, eta nola moldatzen zen galdetu nion. Eta berak: «Goizean, jaikitzen naiz, gosalduta, bizikleta pixka bat egiten dut etxe barruan, irteten naiz, erosten dut egunkaria, otordua prestatzen dut, bazkalondoan siesta txiki bat...». Gustura zegoen bizimodu horrekin! Hala kontatzen zuen, behintzat! Kar, kar... Nik ez dut neure burua horrela ikusten. Nik bestela ikusten dut neure burua: jendearekin hitz egiten, bilerak egiten... bestelako bizitza bat. Rosa Regasek liburu bat du *La hora de la verdad. Una mirada sobre la vejez*, azpтитuluarekin. Kapitulu batean, dio: «Gizarteak esaten digu deskantsatu egin behar duzula, zeure denboraz gozatu... Baina nik ez dut deskantsatu nahi, hiltzen naizenean deskantsatuko dut!». Berdin esaten dut nik ere. Deskantsatu, denbora

librea izan? Nik ez dut horrelakorik nahi, eta, gainera, ezingo nuke, hori ere egia da. Langile autonomoa naiz, eta pentsatu zer den autonomoaren jubilazioa! Baina bost axola! Honezkero, inork ez dit kenduko egin dudan dantza guztia!

Zeure bidea egin duzu...

■ Bai, eta inork ez zuen nire ordeztu bide hau niretzat aukeratu. Horretaz harro nago. Orain dela gutxi horretaz ari ginen etxean, semearekin: «Euskalduna naiz eta harro nago!», entzun genuen telebistan, pantailatik norbaitek esaten zuela. Eta nik: «Harro? Ni nola egongo naiz, bada, harro, euskaldun izateko ez dut ezer egin eta! Etorri egin zait, eman egin didate! Ni zerbaitez harro sentitzekotan, neuk egindako zerbaitez, ez gainera eroritako ezertaz!». Zera bezala: «Harro nago emakume izateaz!». Ez, ni ez, ni ez nago harro emakume izateaz, hori ere eman egin zait, nik ez dut ezer egin beharrik izan! Ni harro nago bide bat egin izanaz, kito!... Dena dela, ni ez ninduten horretarako prestatu, nire bide hori egiteko, gure ahizpa zaharrenak egin duen bidea egiteko baizik: aurrezki kutxa batean sartu lanean, eta bertan iraun jubilatuta artean. Hori egin izan banu, orain daukadan jubilazioaren hiru halako edukiko nukeen. Baina ez nukeen egin dudan dantza guztia egingo! Ez, inork ez dit kenduko egin dudan dantza guztia! ■

Erakunde autonomiaduna
Organismo Autónomo del